

Logický agent, výroková logika

Aleš Horák

E-mail: haless@fi.muni.cz
http://nlp.fi.muni.cz/ui/

Obsah:

- ▶ Logický agent
- ▶ Logika
- ▶ Výroková logika
- ▶ Inference – důkazové metody

Návrh logického agenta

- agent** musí umět:
- ▶ **reprezentovat** stavy, akce, ...
  - ▶ zpracovat **nové vstupy** z prostředí
  - ▶ **aktualizovat** svůj vnitřní popis světa
  - ▶ odvodit **skryté informace** o stavu světa
  - ▶ **odvodit** vlastní odpovídající akce

přístupy k tvorbě agenta – **deklarativní** × **procedurální** (kombinace)

návrh agenta → víc pohledů:

- ▶ **znalostní hledisko** – tvorba agenta → zadání znalostí pozadí, znalostí domény a cílového požadavku
např. automatické taxi
  - znalost mapy, dopravních pravidel, ...
  - požadavek – dopravit zákazníka na FI MU Brno
- ▶ **implementační hledisko** – jaké datové struktury KB obsahuje + algoritmy, které s nimi manipulují

Logický agent

znalosti prohledávání stavového prostoru – jen **zadané funkce** (přechodová funkce, cílový test, ...)

potřeba **obecné formy** umožňující **kombinace** znalostí
→ znalosti logického agenta

logický agent = agent využívající (formálně zadané) **znalosti**
(*knowledge-based agent*)

2 koncepty: {
– **reprezentace** znalostí (*knowledge representation*)
– **vyvozování** znalostí (*knowledge reasoning*) → **inference**

obecné znalosti – důležité v **částečně pozorovatelných** prostředích (*partially observable environments*)

flexibilita logického agenta: ▶ schopnost řešit i **nové úkoly**
▶ možnost **učení** nových znalostí
▶ **úprava** stávajících znalostí podle stavu prostředí

Komponenty agenta, Báze znalostí

komponenty logického agenta:

inferenční stroj (inference engine)

algoritmy nezávislé na doméně

báze znalostí (knowledge base)

znalosti o doméně

báze znalostí (KB) =

množina **vět** (*tvrzení*) vyjádřených v **jazyce reprezentace znalostí**

obsah báze znalostí:

- ▶ na začátku – tzv. **znalosti pozadí** (*background knowledge*)
- ▶ průběžně **doplňované** znalosti → úkol **tell(+KB,+Sentence)**

akce logického agenta:

% kb_agent_action(+KB,+ATime,+Percept,-Action,-NewATime)

kb_agent_action(KB,ATime,Percept,Action,NewATime):-

make_percept_sentence(Percept,ATime,Sentence),

tell(KB,Sentence), % přidáme výsledky pozorování do KB

make_action_query(ATime,Query),

ask(KB,Query,Action), % zeptáme se na další postup

make_action_sentence(Action,ATime,ASentence),

tell(KB,ASentence), % přidáme informace o akci do KB

NewATime is ATime + 1.

Popis světa – PEAS

zadání světa rozumného agenta:

- ▶ **míra výkonnosti** (*Performance measure*)
plus body za dosažené (mezi)cíle, pokuty za nežádoucí následky
- ▶ **prostředí** (*Environment*)
objekty ve světě, se kterými agent musí počítat, a jejich vlastnosti
- ▶ **akční prvky** (*Actuators*)
možné součásti činnosti agenta, jeho akce se skládají z použití těchto prvků
- ▶ **senzory** (*Sensors*)
zpětné vazby akcí agenta, podle jejich výstupů se tvoří další akce

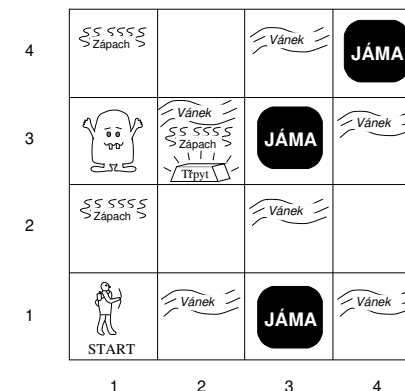
např. zmiňované **automatické taxi**:

- míra výkonnosti* doprava na místo, vzdálenost, bezpečnost, bez přestupků, komfort, ...
- prostředí* ulice, křižovatky, účastníci provozu, chodci, počasí, ...
- akční prvky* řízení, plyn, brzda, houkačka, blinkry, komunikátory, ...
- senzory* kamera, tachometr, počítač kilometrů, senzory motoru, GPS, ...

Wumpusova jeskyně

PEAS zadání **Wumpusovy jeskyně**:

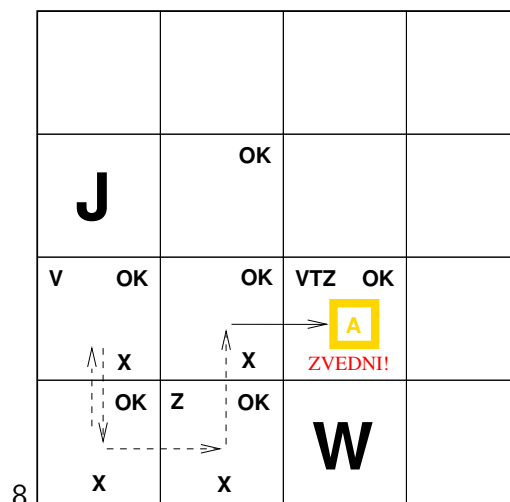
- ▶ **P – míra výkonnosti**
zlato +1000, smrt -1000, -1 za krok, -10 za užití šípů
- ▶ **E – prostředí**
Místnosti vedle Wumpuse zapáchají.
V místnosti vedle jámy je vánek.
V místnosti je zlato ⇔ je v ní třpyt.
Výstřel zabije Wumpuse, pokud jsi obrácený k němu.
Výstřel vyčerpá jediný šíp, který máš.
Zvednutím vezmeš zlato ve stejné místnosti.
Položení odloží zlato v aktuální místnosti.
- ▶ **A – akční prvky**
Otočení vlevo, Otočení vpravo, Krok dopředu, Zvednutí, Položení, Výstřel
- ▶ **S – senzory**
Vánek, Třpyt, Zápach, Náraz do zdi, Chroptění Wumpuse

Vlastnosti problému Wumpusovy jeskyně

- pozorovatelné* **ne**, jen lokální vnímání
- deterministické* **ano**, přesně dané výsledky
- episodické* **ne**, sekvenční na úrovni akcí
- statické* **ano**, Wumpus a jámy se nehýbou
- diskrétní* **ano**
- více agentů* **ne**, Wumpus je spíše vlastnost prostředí

Průzkum Wumpusovy jeskyně

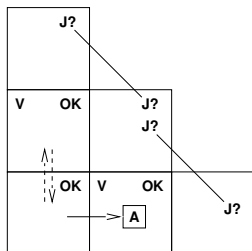
- A = Agent
- V = Vánek
- T = Třpyt
- OK = bezpečí
- J = Jáma
- Z = Zápach
- X = navštíveno
- W = Wumpus

Průzkum Wumpusovy jeskyně – problémy

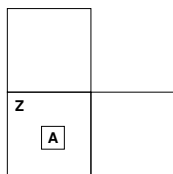
Základní vlastnost logického vyvozování:

Kdykoliv agent dospěje k **závěru** z daných informací → tento závěr je **zaručeně správný**, pokud jsou správné dodané informace.

Obtížné situace:

Vánek v (1, 2) i v (2, 1) ⇒ žádná bezpečná akce
 Při předpokladu uniformní distribuce děr
 → díra v (2, 2) má pravděpodobnost 0.86, na krajích 0.31

Zápach v (1, 1) ⇒ nemůže se pohnout
 je možné použít **donucovací strategii** (strategy of coercion):

1. Výstřel jedním ze směrů
2. byl tam Wumpus ⇒ je mrtvý (poznám podle Chroptění) ⇒ bezpečné
3. nebyl tam Wumpus (žádné Chroptění) ⇒ bezpečný směr

Logika

Logika = **syntaxe** a **sémantika** formálního jazyka pro reprezentaci znalostí umožňující vyvozování **závěrů**

Syntaxe definuje všechny **dobře utvořené věty** jazyka

Sémantika definuje “význam” vět ⇒ definuje **pravdivost** vět v jazyce (v závislosti na *možném světě*)

např. jazyk aritmetiky:

- ▶ $x + 2 \geq y$ je dobře utvořená věta; $x + 2 > y$ není věta
- ▶ $x + 2 \geq y$ je pravda ⇔ číslo $x + 2$ není menší než číslo y
- ▶ $x + 2 \geq y$ je pravda ve světě, kde $x = 7, y = 1$
- ▶ $x + 2 \geq y$ je nepravda ve světě, kde $x = 0, y = 6$

zápis na papíře v libovolné syntaxi → v KB se jedná o **konfiguraci** (částí) agenta

vlastní **vyvozování** → generování a manipulace s těmito konfiguracemi

Důsledek

Důsledek (vyplývání, *entailment*) – jedna věc **logicky vyplývá** z druhé (je jejím důsledkem):

$$KB \models \alpha$$

báze znalostí **KB vyplývá** věta α ⇔ α je pravdivá ve **všech světech**, kde je **KB** pravdivá

např.:

- ▶ **KB** obsahuje věty – “Češi vyhráli”
 – “Slováci vyhráli”
- z **KB** pak vyplývá – “Češi vyhráli nebo Slováci vyhráli”
- ▶ z $x + y = 4$ vyplývá $4 = x + y$

Důsledek je vztah mezi větami (*syntaxe*), který je založený na *sémantice*.

Model

možný svět = **model** ... formálně strukturovaný (abstraktní) svět, umožňuje vyhodnocení pravdivosti

říkáme: m je **model** věty α ⇔ α je pravdivá v m

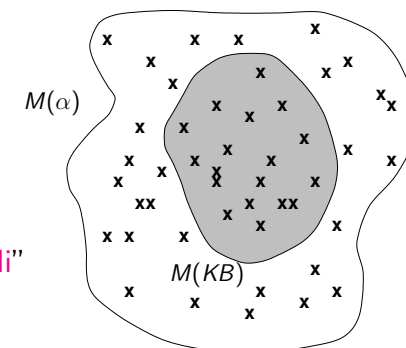
$M(\alpha)$ ... množina všech modelů věty α

$$KB \models \alpha \Leftrightarrow M(KB) \subseteq M(\alpha)$$

např.:

$$KB = \text{“Češi vyhráli”} \wedge \text{“Slováci vyhráli”}$$

$$\alpha = \text{“Češi vyhráli”}$$

Inference

Vyvozování požadovaných důsledků – **inference**

$KB \vdash_i \alpha$ ... věta α může být **vyvozena** z KB pomocí (procedury) i
(i odvodí α z KB)

všechny možné důsledky KB jsou “kupka sena”; α je jehla
vyplývání = jehla v kupce sena; inference = její nalezení

Bezspornost: i je bezsporná $\Leftrightarrow \forall KB \vdash_i \alpha \Rightarrow KB \models \alpha$

Úplnost: i je úplná $\Leftrightarrow \forall KB \models \alpha \Rightarrow KB \vdash_i \alpha$

Vztah k **reálnému světu**:

Pokud je KB **pravdivá v reálném světě** $\Rightarrow \forall$ věta α vyvozená z KB
pomocí **bezsporné inference** je **také pravdivá** ve skutečném světě

Jestliže máme sémantiku “pravdivou” v reálném světě $\rightarrow$ můžeme
vyvozovat závěry o skutečném světě pomocí logiky

Sémantika výrokové logiky

► každý model musí určit **pravdivostní hodnoty výrokových symbolů**

např.: $m_1 = \{P_1 = \text{false}, P_2 = \text{false}, P_3 = \text{true}\}$

► **pravidla pro vyhodnocení pravdivosti** u složených výroků pro model m :

$\neg S$	je true	$\Leftrightarrow$	S	je false	
$S_1 \wedge S_2$	je true	$\Leftrightarrow$	S_1	je true	a S_2 je true
$S_1 \vee S_2$	je true	$\Leftrightarrow$	S_1	je true	nebo S_2 je true
$S_1 \Rightarrow S_2$	je true	$\Leftrightarrow$	S_1	je false	nebo S_2 je true
tj.	je false	$\Leftrightarrow$	S_1	je true	a S_2 je false
$S_1 \Leftrightarrow S_2$	je true	$\Leftrightarrow$	$S_1 \Rightarrow S_2$	je true	a $S_2 \Rightarrow S_1$ je true

► **rekurzivním procesem** vyhodnotíme lib. větu:

$$\neg P_1 \wedge (P_2 \vee P_3) = \text{true} \wedge (\text{false} \vee \text{true}) = \text{true} \wedge \text{true} = \text{true}$$

pravdivostní tabulka:

P	Q	$\neg P$	$P \wedge Q$	$P \vee Q$	$P \Rightarrow Q$	$P \Leftrightarrow Q$
false	false	true	false	false	true	true
false	true	true	false	true	true	false
true	false	false	false	true	false	false
true	true	false	true	true	true	true

Výroková logika

Výroková logika – nejjednodušší logika, ilustruje základní myšlenky

► **výrokové symboly** $P_1, P_2, \dots$ jsou věty

► **negace** – S je věta $\Rightarrow \neg S$ je věta

► **konjunkce** – S_1 a S_2 jsou věty $\Rightarrow S_1 \wedge S_2$ je věta

► **disjunkce** – S_1 a S_2 jsou věty $\Rightarrow S_1 \vee S_2$ je věta

► **implikace** – S_1 a S_2 jsou věty $\Rightarrow S_1 \Rightarrow S_2$ je věta

► **ekvivalence** – S_1 a S_2 jsou věty $\Rightarrow S_1 \Leftrightarrow S_2$ je věta

Logická ekvivalence

Dva výroky jsou **logicky ekvivalentní** právě tehdy, když jsou pravdivé ve stejných modelech:

$$\alpha \equiv \beta \Leftrightarrow \alpha \models \beta \text{ a } \beta \models \alpha$$

$(\alpha \wedge \beta)$	$\equiv$	$(\beta \wedge \alpha)$	komutativita $\wedge$
$(\alpha \vee \beta)$	$\equiv$	$(\beta \vee \alpha)$	komutativita $\vee$
$((\alpha \wedge \beta) \wedge \gamma)$	$\equiv$	$(\alpha \wedge (\beta \wedge \gamma))$	asociativita $\wedge$
$((\alpha \vee \beta) \vee \gamma)$	$\equiv$	$(\alpha \vee (\beta \vee \gamma))$	asociativita $\vee$
$\neg(\neg\alpha)$	$\equiv$	α	eliminace dvojí negace
$(\alpha \Rightarrow \beta)$	$\equiv$	$(\neg\beta \Rightarrow \neg\alpha)$	kontrapozice
$(\alpha \Rightarrow \beta)$	$\equiv$	$(\neg\alpha \vee \beta)$	eliminace implikace
$(\alpha \Leftrightarrow \beta)$	$\equiv$	$((\alpha \Rightarrow \beta) \wedge (\beta \Rightarrow \alpha))$	eliminace ekvivalence
$\neg(\alpha \wedge \beta)$	$\equiv$	$(\neg\alpha \vee \neg\beta)$	de Morgan
$\neg(\alpha \vee \beta)$	$\equiv$	$(\neg\alpha \wedge \neg\beta)$	de Morgan
$(\alpha \wedge (\beta \vee \gamma))$	$\equiv$	$((\alpha \wedge \beta) \vee (\alpha \wedge \gamma))$	distributivita $\wedge$ nad $\vee$
$(\alpha \vee (\beta \wedge \gamma))$	$\equiv$	$((\alpha \vee \beta) \wedge (\alpha \vee \gamma))$	distributivita $\vee$ nad $\wedge$

Platnost a splnitelnost

- ▶ Výrok je **platný** $\Leftrightarrow$ je pravdivý ve **všech** modelech
např.: $true$, $A \vee \neg A$, $A \Rightarrow A$, $(A \wedge (A \Rightarrow B)) \Rightarrow B$

Platnost je spojena s vyplýváním pomocí **věty o dedukci**:

$$KB \models \alpha \Leftrightarrow (KB \Rightarrow \alpha) \text{ je platný výrok}$$

- ▶ Výrok je **splnitelný** $\Leftrightarrow$ je pravdivý v **některých** modelech
např.: $A \vee B$, C

Výrok je **nesplnitelný** $\Leftrightarrow$ je **nepravdivý ve všech** modelech

$$\text{např.}: A \wedge \neg A$$

Splnitelnost je spojena s vyplýváním pomocí **důkazu α sporem** (*reductio ad absurdum*):

$$KB \models \alpha \Leftrightarrow (KB \wedge \neg \alpha) \text{ je nesplnitelný}$$

Inference – důkazové metody

- ▶ kontrola modelů (*model checking*)
  - procházení pravdivostní tabulky (vždycky exponenciální v n)
  - vylepšené prohledávání s navracením (*improved backtracking*), např. Davis–Putnam–Logemann–Loveland
  - heuristické prohledávání prostoru modelů (bezesporné, ale neúplné)
- ▶ aplikace inferenčních pravidel
  - legitimní (bezesporné) generování nových výroků ze starých
  - **důkaz** = sekvence aplikací inferenčních pravidel
 je možné použít inferenční pravidla jako operátory ve standardních prohledávacích algoritmech
  - typicky vyžaduje překlad vět do **normální formy**

Tvrzení pro Wumpusovu jeskyni

Definujeme výrokové symboly $J_{i,j}$ je pravda $\Leftrightarrow$ Na $[i,j]$ je **Jáma**.
 a $V_{i,j}$ je pravda $\Leftrightarrow$ Na $[i,j]$ je **Vánek**.

báze znalostí KB :

- pravidlo pro $[1, 1]$: $R_1: \neg J_{1,1}$
- pozorování: $R_2: \neg V_{1,1}$, $R_3: V_{2,1}$
- pravidla pro vztah Jámy a Vánku:

“*Jámy způsobují Vánky ve vedlejších místnostech*”

$$R_4: V_{1,1} \Leftrightarrow (J_{1,2} \vee J_{2,1})$$

$$R_5: V_{2,1} \Leftrightarrow (J_{1,1} \vee J_{2,2} \vee J_{3,1})$$

?	?		
.....	$\overset{v}{\rightarrow}$ A	?	

“V poli je Vánek **právě tehdy, když** je ve vedleším poli Jáma.”

$$R_4: V_{1,1} \Leftrightarrow (J_{1,2} \vee J_{2,1})$$

$$R_5: V_{2,1} \Leftrightarrow (J_{1,1} \vee J_{2,2} \vee J_{3,1})$$

$$- KB = R_1 \wedge R_2 \wedge R_3 \wedge R_4 \wedge R_5$$

Inference ve Wumpusově jeskyni

situace:

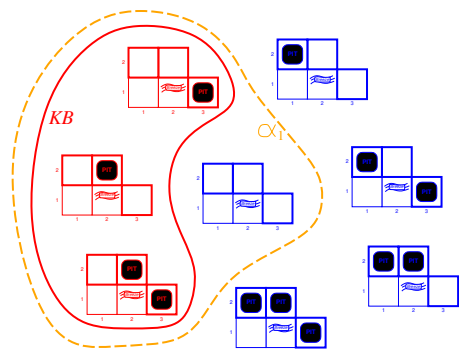
- v $[1, 1]$ nedetekováno nic
  - krok doprava, v $[2, 1]$ Vánek
- uvažujeme možné **modely** pro ‘?’
 (budou nás zajímat jen Jámy)

?	?		
.....	$\overset{v}{\rightarrow}$ A	?	

3 pole s Booleovskými možnostmi $\{T, F\} \Rightarrow 2^3 = 8$ možných modelů

Modely ve Wumpusově jeskyni

uvažujeme všech 8 možných modelů:

KB = pravidla Wumpusovy jeskyně + pozorování

$\alpha_1 = "[1, 2] \text{ je bezpečné pole} \quad KB \models \alpha_1$

$\alpha_2 = "[2, 2] \text{ je bezpečné pole} \quad KB \not\models \alpha_2$

kontrola modelů → jednoduchý způsob **logické inference**

Pravdivostní tabulka pro inferenci

$V_{1,1}$	$V_{2,1}$	$J_{1,1}$	$J_{1,2}$	$J_{2,1}$	$J_{2,2}$	$J_{3,1}$	KB	α_1
false	false	false	false	false	false	false	false	true
false	false	false	false	false	false	true	false	true
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
false	true	false	false	false	false	false	false	true
false	true	false	false	false	false	true	true	true
false	true	false	false	false	true	false	true	true
false	true	false	false	false	true	true	true	true
false	true	true	true	true	false	false	false	true
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
true	true	true	true	true	true	true	false	false

KB = pravidla Wumpusovy jeskyně + pozorování

$\alpha_1 = "[1, 2] \text{ je bezpečné pole}"$

Inference kontrolou modelů

Kontrola všech **modelů do hloubky** je bezsporná a úplná (pro konečný počet výrokových symbolů)

```
% tt_entails(+KB,+Alpha)
```

```
tt_entails(KB,Alpha):- proposition_symbols(Symbols,[KB,Alpha]),
    tt_check_all(KB,Alpha,Symbols,[]).
```

vrací true, pokud je Alpha pravdivá v Modelu

```
% tt_check_all(+KB,+Alpha,+Symbols,+Model)
```

```
tt_check_all(KB,Alpha,[],Model):- pl_true(KB,Model),!,pl_true(Alpha,Model).
```

```
tt_check_all(KB,Alpha,[],Model):- !.
```

```
tt_check_all(KB,Alpha,[P|Symbols],Model):- % vytvoříme modely pro ∀ hodnoty symbolů
```

```
    tt_check_all(KB,Alpha,Symbols,[P-true|Model]),
```

```
    tt_check_all(KB,Alpha,Symbols,[P-false|Model]).
```

$O(2^n)$ pro n symbolů, NP-úplný problém

Dopředné a zpětné řetězení

KB = konjunkce Hornových klauzulí

Hornova klauzule = $\left\{ \begin{array}{l} \text{výrokový symbol; nebo} \\ \text{(konjunkce symbolů)} \Rightarrow \text{symbol} \end{array} \right.$

např.: $KB = C \wedge (B \Rightarrow A) \wedge (C \wedge D \Rightarrow B)$

pravidlo **Modus Ponens** – pro KB z Hornových klauzulí je **úplné**

$$\frac{\alpha_1, \dots, \alpha_n, \quad \alpha_1 \wedge \dots \wedge \alpha_n \Rightarrow \beta}{\beta}$$

pravidla pro logickou ekvivalenci se taky dají použít pro inferenci

inferenci Hornových klauzulí → algoritmus **dopředného** nebo **zpětného řetězení**

oba tyto algoritmy jsou přirozené a mají **lineární** časovou složitost

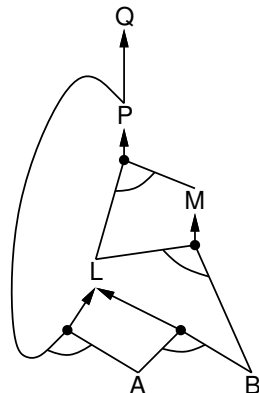
Dopředné řetězení

Idea: aplikuj pravidlo, jehož premisy jsou splněné v *KB*
 přidej jeho důsledek do *KB*
 pokračuj do doby, než je nalezena odpověď

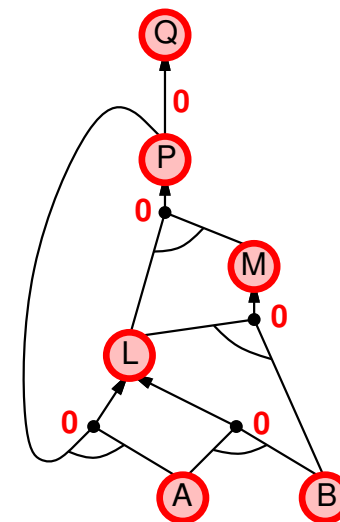
KB:

- $P \Rightarrow Q$
- $L \wedge M \Rightarrow P$
- $B \wedge L \Rightarrow M$
- $A \wedge P \Rightarrow L$
- $A \wedge B \Rightarrow L$
- A*
- B*

AND-OR graf *KB*:

- $P \Rightarrow Q$
- $L \wedge M \Rightarrow P$
- $B \wedge L \Rightarrow M$
- $A \wedge P \Rightarrow L$
- $A \wedge B \Rightarrow L$
- A*
- B*

Algoritmus dopředného řetězení

```
:- op( 800, fx, if),
   op( 700, xfx, then),
   op( 300, xfy, or),
   op( 200, xfy, and).
```

```
forward :- new_derived_fact( P), !, %
   write( 'Derived: '), write( P), nl,
   assert( fact( P)),
   forward %
; write( 'No more facts'), nl. %
```

Nový fakt

*Pokračuje generování faktů
 Všechny fakty odvozeny*

```
new_derived_fact( Concl) :- if Cond then Concl, %
   \+ fact( Concl), %
   composed_fact( Cond). %
```

*Pravidlo
 Concl ještě není fakt
 Cond je true?*

```
composed_fact( Cond) :- fact( Cond). %
composed_fact( Cond1 and Cond2) :- composed_fact( Cond1), composed_fact( Cond2).
composed_fact( Cond1 or Cond2) :- composed_fact( Cond1); composed_fact( Cond2).
```

Jednoduchý fakt

Dopředné řetězení – příklad

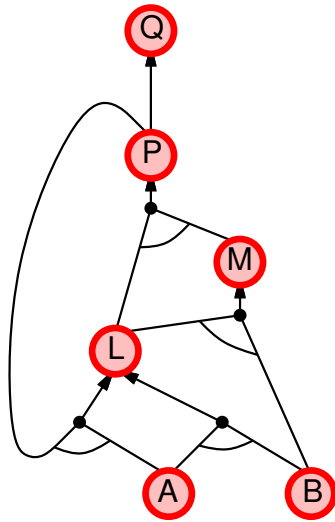
Zpětné řetězení

Idea: pracuje **zpětně** od dotazu *q*
 zkontroluj, jestli není *q* už známo
dokaž zpětným řetězením všechny **premisy** nějakého pravidla,
 které má *q* jako důsledek

kontrola cyklů – pro každý podcíl se nejprve podívej, jestli už nebyl řešen
 (tj. pamatuje si *true* i *false* výsledek)

Zpětné řetězení – příklad

$P \Rightarrow Q$
 $L \wedge M \Rightarrow P$
 $B \wedge L \Rightarrow M$
 $A \wedge P \Rightarrow L$
 $A \wedge B \Rightarrow L$
 A
 B

Porovnání dopředného a zpětného řetězení

▶ dopředné řetězení je řízeno **daty**

- automatické, nevědomé zpracování
- např. rozpoznávání objektů, rutinní rozhodování
- může udělat hodně nadbytečné práce bez vztahu k dotazu/cíli

▶ zpětné řetězení je řízeno **dotazem**

- vhodné pro hledání odpovědí na konkrétní dotaz
- např. “Kde jsou moje klíče?” “Jak se mám přihlásit na PGS?”
- složitost zpětného řetězení **může** být **mnohem menší** než lineární vzhledem k velikosti KB

obecný inferenční algoritmus – **rezoluce**

zpracovává formule v **konjunktivní normální formě** (konjunkce disjunkcí literálů)

rezoluce je **bezesporná** a **úplná** pro výrokovou logiku i predikátovou logiku 1. řádu